

підтримки, спрямованих на розвиток у підлітків гнучкості в гендерних установках, критичного ставлення до стереотипів і формування гармонійних комунікативних моделей. Це, у свою чергу, сприятиме їхньому особистісному та соціальному зростанню, забезпечуючи інтеграцію у суспільство, вільне від обмежувальних гендерних рамок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головня А. С. Психологічні особливості гендерних стереотипів. *Літні наукові читання*. Рівне, 2022. С. 133–136.
2. Гоцуцова Ю. Гендерні особливості спілкування підлітків. *Україна і світ*. Харків: НТУ «ХП», 2013. С. 181–183.
3. Коханова О. П., Бурячок Є. Р. Гендерні стереотипи: сутність, види та вплив на самореалізацію жінок різного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2023. № 39 (1). С. 87–93.
4. Куравська Н. Гендерні стереотипи як джерело гендерної дискримінації та сексизму. *Зб. наук. праць: психологія*, 2018. № 22. С. 55–62.
5. Кікінежді О. М., Чіп Р. С. Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності сучасних підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2021. Вип. 1. С. 75–82.
6. Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організації: дис. д-ра психол. наук: 19.00.10. Київ, 2016. 500 с.
7. Чіп Р. С. Рефлексивність як чинник становлення гендерної ідентичності старших підлітків. *Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки*. (25 лютого 2020 р.). Дрогобич: «Швидкодрук», 2020. С. 213–217.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Плахотя К. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
2001plahoty@gmail.com*

Спілкування є складною і багатогранною діяльністю особистості, яка вимагає від неї специфічних знань та комунікативних умінь. Опановувати ці комунікативні знання особистість спроможна в процесі засвоєння соціального досвіду, що сприяє успішності її адаптації в соціальному середовищі. У цьому контексті комунікативна компетентність і її значення для розвитку особистості є важливою проблемою наукових досліджень.

Теоретичному з'ясуванню сутності дефініції «комунікативна компетентність» присвячено дослідження таких учених, як Л. Берестова, Г. Білицька, Л. Коломійченко та інших. Найбільш дослідженими є проблеми змісту, структури, характеристик комунікативної компетентності (Н. Вінніченко, Ж. Глозман,

Л. Засекіна та інші); структури комунікативної сфери особистості (Н. Вітюк, Н. Волкова, Г. Данченко та інші); особливостей спілкування підлітків та дорослих (Л. Обухова, О. Скрипченко, С. Яковенко та інші). Закономірності розвитку особистості в процесі спілкування та взаємодії висвітлено в роботах І. Беха, М. Боришевського, Л. Долинської та інших.

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень даного питання, тема комунікативної компетентності особистості не може вважатися вичерпаною. Звідси мета дослідження – вивчити особливості комунікативної компетентності особистості на основі теоретичних досліджень.

Методика та організація дослідження. Поняття «комунікативна компетентність» є однією з важливих наукових категорій, під якою розуміється здатність людини успішно взаємодіяти з іншими, досягати у спілкуванні бажаних результатів. У психологічній літературі комунікативна компетентність розуміється здебільшого як здатність взаємодіяти ефективно і з урахуванням особливостей ситуації [9].

Уточнюючи розуміння сутності поняття «комунікативна компетентність», подамо такі його найбільш поширені тлумачення:

- уміння встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми (Ю. Жуков, С. Козак, С. Макаренко) [3];

- володіння сукупністю певних умінь (Є. Головаха, Т. Ладиженська, Є. Мелібруда) [3];

- знання норм і правил спілкування, адаптаційних навичок як умова досягнення ефективних відносин (В. Москаленко, А. Козлов, Т. Іванова) [3];

- орієнтованість особистості в різних ситуаціях спілкування, в умовах постійної зміни психічних станів, міжособистісних взаємин і соціальної ситуації (М. Обозов, Ю. Жуков) [6, 9].

Дослідження наукової літератури щодо визначення сутності комунікативної компетентності показали, що існують два основних підходи до її тлумачення: через інтерпретацію найближчих до неї понять – комунікативні здібності і комунікативні знання та вміння.

Так, низка авторів пояснює комунікативну компетентність через поняття «здібності» (О. Аршавська, М. В'ятютнєв, Д. Ізаренков, Д. Крістел, С. Савіньон й ін.). У працях цих вчених комунікативна компетентність розглядається як здатність вживати мову в тій або іншій сфері спілкування [1, 10]. Зокрема, С. Шаров зазначає, що комунікативна компетентність – це здатність використовувати мову творчо, цілеспрямовано, нормативно у взаємодії зі співрозмовниками [10].

У тлумаченні поняття «комунікативна компетентність» учені виокремлюють такі істотні моменти: а) належність комунікативної

компетентності до класу інтелектуальних здібностей індивіда; б) діяльнісний характер вияву комунікативних здібностей, необхідною ланкою якого виступає мовленнєвий компонент, так звана мовленнєва діяльність. На підставі цього автор уточнює зміст комунікативної компетентності: по-перше ця здатність до спілкування є складним, набутим умінням, яке формується або у процесі природного пристосування людини до умов життя в певному мовному середовищі, або за допомогою спеціально організованого навчання; по-друге, ця здатність може знайти вияв в одному або в декількох видах мовленнєвої діяльності. Таке уточнення дало змогу авторові визначити комунікативну компетентність як здатність людини до спілкування в одному, кількох або всіх видах мовленнєвої діяльності, що являє собою набуту в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу властивість мовленнєвої особистості [1].

Другий підхід пов'язаний з дослідженнями таких учених, як Н. Гез, О. Константинова, О. Корніяка, О. Краєвська, Ю. Федоренко, Д. Хаймс та інших, котрі визначають комунікативну компетентність через поняття «знання, навички й уміння». Так, О. Краєвська виділяє в понятті «комунікативна компетентність» знання про мову, а також навички й уміння застосовувати ці знання у мовленні згідно з різними ситуаціями спілкування [5].

У свою чергу, І. Зимняя визначає комунікативну компетенцію як здатність здійснювати мовленнєву діяльність, реалізуючи мовленнєву поведінку, адекватну за цілями, засобами й способами, різними завданнями й ситуаціями спілкування [цит. за 2]. Таким чином, комунікативна компетентність означає реалізацію мови в дії, володіння всіма видами мовленнєвої діяльності: говорінням, читанням, писанням і аудіюванням.

Ю. Жуков пропонує під комунікативною компетентністю вважати здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми і сукупність знань і умінь, що забезпечує ефективний перебіг комунікативного процесу [цит. за 9]. Однак у змістовому плані найбільш вичерпним є, на нашу думку, визначення комунікативної компетентності, запропоноване В. Куніциною, а саме володіння складними комунікативними навичками і вміннями, формування адекватних вмінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету в сфері спілкування, додержання пристойності, вихованість; орієнтація в комунікативних засобах, властивих національному становому менталітету, що виражають його, засвоєного рольового репертуару в межах певної професії [цит. за 8].

У свою чергу вітчизняна дослідниця О. Корніяка розглядає комунікативну компетентність як складно організоване, внутрішньо суперечливе поєднання комунікативних знань і вмінь, що відображають цілі та результати здійснюваної суб'єктом спілкування комунікативної діяльності [4].

О. Сидоренко визначає комунікативну компетентність як сукупність комунікативних здібностей, комунікативних вмінь і комунікативних знань, адекватних комунікативним завданням і достатніх для їхнього розв'язання [цит. за 7]. Отже, комунікативна компетентність виступає тут як інструмент для точних дій під час передавання і сприймання інформації.

Найбільш узагальнюючим є розуміння комунікативної компетентності як сукупності знань, вмінь і навичок, які проявляються в комунікативних діях і забезпечують ефективність процесу спілкування; як здатності ефективно взаємодіяти з оточуючими завдяки розумінню себе й інших при постійній зміні психічних станів, взаємин між особистостями і умов соціального середовища [4].

Узагальнюючи, можна зазначити, що під комунікативною компетентністю вчені, як правило, розуміють засновану на знаннях та чуттєвому досвіді спроможність особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації (як свої власні, так і партнерів зі спілкування) і на цій підставі здійснювати комунікативну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галицька М. М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2(10). С. 39–48.
2. Добротвор О. В. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. № 3. С. 56–62.
3. Кобзар Т. Л. Комунікативна компетентність: психологічний підхід до проблеми. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 1998. № 1. С. 46.
4. Корніяка О. М. Комунікативна компетентність сучасного фахівця – педагога і психолога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. Вип. 30. С. 544–551.
5. Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: 13.00.04; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 25 с.
6. Левицька Н. С., Москаленко В. В. Особливості соціально-перцептивної компетентності працівників соціальної сфери. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ*. 2011. Том XIII, ч. 1. С. 251–257.

7. Луговий В. І. Компетентності і компетенції. Поняттєво-термінологічний дискурс. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*. Київ: Гнозис, 2009. 630 с.
8. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Київ. 2008. 259 с.
9. Панфілов Ю. І., Фурманець Б. І. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 3. С. 55–67.
10. Шарова Т., Шаров С., Бородіхіна О. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 29. Т. 1. С. 74–76.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Плис О. С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
oksanaaplys83@gmail.com*

При переході до ринкової економіки комунікації в системі «продавець-покупець» обтяжені негативними відносинами та психологічними бар'єрами, у зв'язку з цим працівники торгівлі, особливо початківці, постійно переживають високу емоційну напруженість у поєднанні з високим інтелектуальним навантаженням з освоєння нової професії. Це не може не позначатися на динаміці їхньої професійної адаптації та психологічної стійкості і може призвести до «вигоряння».

Проблема «вигоряння» стає все більш актуальною для сучасних організацій через свої негативні наслідки: погіршення психологічного та фізичного здоров'я, порушення системи відносин, розвиток негативних установок щодо організації, зниження якісних та кількісних показників професійної діяльності та ін. Тому однією з важливих проблем практичної психології є вивчення закономірностей прояву даного синдрому з метою розробки науково обґрунтованих програм його профілактики та подолання.

Вплив війни на психоемоційний стан людей відчувається – збільшилася кількість тривожних та депресивних станів (особливо таких, як депресія, тривожний розлад та посттравматичний стресовий синдром), психосоматичних проявів (шлунково-кишкові розлади, головні болі, стрибки артеріального тиску, порушення сну тощо) та решта.